

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет культури і мистецтв
Кафедра образотворчого мистецтва і дизайну**

**ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ПЕЙЗАЖУ У ТЕХНІЦІ
АКВАРЕЛЬНОГО ЖИВОПИСУ**

Кваліфікаційна робота (проект)

Пояснювальна записка

На здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: здобувачка 13 - 421 групи

Спеціальності: 023 Образотворче

мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація

Освітньо-професійної програми:

Образотворче мистецтво, декоративне
мистецтво, реставрація

Сердюк Анна Артурівна

Керівник к.п.н., доцент Ракович В.В.

Рецензентка: к.п.н., доцент Алтухова А.В.

Івано-Франківськ 2025

ЗМІСТ

ЗМІСТ	2
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ЛАНДШАФТНИЙ ПЕЙЗАЖ У ТЕХНІЦІ АКВАРЕЛЬНОГО ЖИВОПИСУ	5
1.1 Історія виникнення, представники та технічні особливості акварельного живопису.....	5
1.2 Ландшафтний пейзаж у техніці акварелі	15
РОЗДІЛ 2 СПЕЦИФІКА ВИКОНАННЯ ЛАНДШАФТНОГО ПЕЙЗАЖУ У ТЕХНІЦІ АКВАРЕЛЬНОГО ЖИВОПИСУ	24
2.1 Художній образ в акварельному живописі	24
2.2 Послідовність виконання ландшафтного пейзажу в техніці акварелі	27
ВИСНОВКИ	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	31

ВСТУП

Актуальність дослідження. Акварель – це унікальна техніка, яка дозволяє художникам створювати легкі, повітряні композиції, зображуючи зміну світла, кольору та текстури природи.

Актуальність полягає у тому, що з початку виникнення і до сьогодення, пейзаж у техніці акварельного живопису має велике значення для розвитку сучасного мистецтва. До пейзажу аквареллю здебільшого привернули увагу відомі художники, які як раніше, так і зараз, поширено використовують цей різновид живопису у мистецтві.

Дякуючи акварельному живопису ми можемо передати глядачеві красу у простих речах, які ми бачимо кожного дня, але не приділяємо їм великої уваги. Через картину ми створюємо новий погляд на звичайні речі та навколишній світ.

Ще з моменту зародження пейзаж викликав значну кількість уваги та цікавості, що обумовлено прагненням до передачі краси навколишнього середовища, яке цінує кожен художник.

Дослідження пейзажу в техніці акварельного живопису відображено в роботах багатьох художників та мистецтвознавців.

Саме тому темою нашої кваліфікаційної роботи обрано «Особливості виконання пейзажу у техніці акварельного живопису».

Мета роботи є створення ландшафтного пейзажу у техніці акварельного живопису.

Відповідно до мети нами означено **завдання дослідження**:

- аналіз літератури з проблематики кваліфікаційної роботи;
- огляд історії виникнення акварельного живопису та особливості цієї техніки;
- висвітлити історію розвитку пейзажу;

- розкрити особливості формування художнього образу засобами акварелі у ландшафтному пейзажі;
- викласти послідовність виконання пейзажу ландшафту у техніці акварелі.

Об’єктом дослідження є процес виконання пейзажу у техніці акварелі.

Предметом подано процес виконання ландшафтного пейзажу у техніці акварельного живопису.

Методи дослідження – теоретичні: систематизація джерел інформації, їх аналіз та синтез.

Структура дипломної роботи складається зі вступу, двох розділів, двох підрозділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ЛАНДШАФТНИЙ ПЕЙЗАЖ У ТЕХНІЦІ АКВАРЕЛЬНОГО ЖИВОПISУ

1.1 Історія виникнення, представники та технічні особливості акварельного живопису

Історія акварельного живопису є захоплюючим відображенням розвитку художніх технік і естетичних уявлень людства. Витоки акварелі можна прослідкувати ще в давніх цивілізаціях, де художники використовували природні пігменти для створення кольорових зображень. Наприклад, у Стародавньому Єгипті акварельні фарби виготовляли з мінералів, рослин і тварин, що дозволяло створювати живопис на папірусі та стінах гробниць.

У середньовіччі акварельна техніка набула популярності в Європі, зокрема у виготовленні ілюстрованих манускриптів. У цей період художники застосовували акварель для створення яскравих мініатюр, що доповнювали релігійні тексти. Ці роботи часто містили детальні зображення святих і сцен з життя Христа, демонструючи вишуканість техніки та майстерність художників.

Ренесанс, що розпочався в 14 столітті, став періодом, коли акварель отримала нове дихання. Відомі майстри, такі як Альбрехт Дюрер, почали експериментувати з аквареллю, використовуючи її для створення пейзажів і натюрмортів. Дюрер, наприклад, був відомий своїми точними спостереженнями природи, які він передавав через акварель, зберігаючи при цьому легкість і прозорість кольорів.

У 18 столітті акварельний живопис став особливо популярним у Великій Британії. Художники, такі як Вільям Тьорнер, почали

використовувати акварель для передачі атмосфери і світла. Тьорнер, вважаючи акварель одним із своїх улюблених засобів, створював вражаючі пейзажі, що відображали зміни погоди і світла, за що його часто називають одним із батьків сучасного пейзажного живопису [1].

У 19 столітті акварельна техніка продовжувала розвиватися, і з'явилися численні товариства, що підтримували художників, які працювали в цій техніці. Під впливом імпресіонізму акварель почала використовуватися для створення вражень моменту, з акцентом на колір і світло, що дозволяло художникам експериментувати з формою і композицією.

Сучасний етап розвитку акварельного живопису підкреслює різноманітність стилів і технік. Сьогодні художники по всьому світу використовують акварель для створення як традиційних, так і абстрактних творів, інтегруючи нові матеріали, такі як акварельні олівці та спреї. Актуальність акварелі у сучасному мистецтві підтверджується численними виставками, конкурсами та міжнародними фестивалями, що сприяють популяризації цієї техніки [1].

Таким чином, акварельний живопис пройшов довгий шлях від давніх часів до сьогодні, залишаючись одним з найулюбленіших і найвражаючих жанрів у світі образотворчого мистецтва. Його здатність передавати світло, атмосферу та емоції робить акварель безцінним інструментом для художників усіх поколінь.

Акварельний живопис завдяки своїй легкості, прозорості та мінливості завжди привертав увагу митців. Особливо яскраво вона розкривається у жанрі пейзажу, де можна передати не лише природу, але й її настрій, атмосферу, гру світла і тіні. Розглянемо найвидатніших акварелістів-пейзажистів, які зробили значний внесок у мистецтво.

Вільям Тернер (William Turner, 1775–1851, Велика Британія) – «Майстер світла» [17]. Працював у стилі романтизму. Особливостями його роботи стали: емоційність, гра світла, ефекти атмосфери. Тернер – один із найвизначніших британських художників, відомий своїми акварелями з морськими пейзажами, гірськими краєвидами та панорамами міст. Його акварелі вирізняються прозорістю шарів, експресією та емоційністю. Відомі роботи: «Венеція. Вигляд на Гранд-канал» – романтичне зображення міста з грою віддзеркалень на воді; «Озеро в горах» – приклад майстерного використання техніки «мокре по мокрому» для передачі атмосфери світанку. Його акварелі передають силу природи та швидкоплинність моменту. Тернер вважав, що головне – не точність, а відчуття природи.

Джон Сел Котман (John Sell Cotman, 1782–1842, Велика Британія) – спокійна сила архітектурних і природних пейзажів. Працював у двох стилях: романтизм та реалізм. Визначальними рисами його робіт є стримана колірна гама, архітектурні мотиви, чіткі силуети. Котман був майстром пейзажу, відомим своїми акварелями з видами британської природи та середньовічних будівель. Його стиль – це баланс між конструктивністю та емоційністю. Відомі роботи: «Грета-Брідж» – приклад того, як через прості форми та мінімальну палітру можна передати красу англійського пейзажу; «Арки собору в Руані» – гармонійне поєднання архітектурних деталей з грою світла. Його пейзажі випромінюють спокій, простоту та відчуття єднання з природою.

Томас Гіртін (Thomas Girtin, 1775–1802, Велика Британія) – революціонер акварельного пейзажу. Творив він у стилі романтизму. Особливостями роботи стали монументальність, масштабність, м'які переходи світла. Гіртін значно вплинув на розвиток акварельного пейзажу, надаючи йому монументальності та сили. Він часто

малював великі панорамні пейзажі, використовуючи акварель так, як до нього це рідко робили – сміливо і масштабно. Відомі роботи: «Білий собор, Париж» – приклад архітектурного пейзажу з ніжними світловими ефектами; «Вид на Темзу» – поєднання міського пейзажу з динамікою неба та води. Його пейзажі величні та сповнені відчуття простору. Вони передають не лише красу природи, але й силу природних явищ.

Альбрехт Дюрер (Albrecht Dürer, 1471–1528, Німеччина) – першопроходець акварельного пейзажу. Стиль його робіт – Північне Відродження. Особливості – докладність, наукова точність, увага до деталей. Дюрер був одним із перших європейських художників, які використовували акварель для пейзажного живопису. Його роботи відзначаються ретельністю та увагою до природних деталей. Відомі роботи: «Великий шматок луку» – майже ботанічно точний пейзаж, що показує різноманіття трав; «Замок у Тіролі» – детальне зображення гірського пейзажу з точним відтворенням світла й тіні. Його акварелі поєднують науковий підхід і художню чуттєвість, викликаючи захоплення природою.

Вінслоу Гомер (Winslow Homer, 1836–1910, США) – майстер морських пейзажів. Стиль робіт – реалізм. Особливості – потужна енергетика моря, контрасти світла та тіні. Гомер вважається одним із найвидатніших американських акварелістів, особливо завдяки своїм морським пейзажам. Він передавав силу хвиль, гру світла на воді та драматизм природи. Відомі роботи: «Захід сонця над морем» – передача мерехтіння води та сяйва заходу; «Шторм» – приклад експресивної акварелі з передачею руху хвиль. Його роботи пробуджують відчуття захоплення природою, її величчю та силою.

Кожен із цих художників по-своєму розкрив унікальні можливості акварелі в пейзажному живописі. Їхні роботи – це не лише зображення природи, але й передача емоцій, настрійних станів

і внутрішнього світу митця. Акварельний пейзаж у руках майстра стає мовою почуттів – ніжною, прозорою, але водночас глибокою та багатогранною.

Українська акварельна школа має глибокі традиції та багату історію. Численні майстри передавали красу рідної природи через ніжні та прозорі відтінки акварелі. Пейзаж у творчості українських акварелістів – це не просто зображення природи, а відображення душі України, її степів, лісів, річок, гір та міських краєвидів.

Тарас Шевченко (1814–1861) – основоположник українського пейзажного живопису. Творив у стилі реалізму. Особливостями стали ліричність, увага до природи рідного краю, тепла колірна гама. Тарас Шевченко славний не тільки як поет, а і як талановитий художник. Його акварельні пейзажі відображають українську природу з особливим теплом і любов'ю. У своїх роботах він часто поєднував пейзаж з етнографічними мотивами, зображуючи побут та архітектуру України. Відомі роботи: «Вид на Києво-Печерську лавру» – ніжний краєвид з акцентом на духовність Києва; «Село біля Дніпра» – зразок українського сільського пейзажу. Роботи Шевченка випромінюють теплоту, любов до України та її людей [19].

Іван Айвазовський (1817–1900) – майстер морського пейзажу з українським корінням. Стиль – романтизм. Особливості: динаміка моря, гра світла, відчуття безмежності простору. Айвазовський, уродженець Феодосії, хоч і відомий здебільшого своїми морськими пейзажами, створив чимало акварелей із кримськими та українськими краєвидами. Його акварелі наповнені прозорістю та повітряністю. Відомі роботи: «Кримські гори» – легкі, світлі акварелі з передачею теплоти південного сонця; «Береги Чорного моря» – м'які акварельні пейзажі з елементами морської стихії. Його акварелі дарують відчуття свободи, простору та краси природи.

Сергій Васильківський (1854–1917) – співець українського степу. Стилi: реалiзм, iмпресiонiзм. Особливостi: м'якiсть мазка, свiтлова та повiтряна перспектива, романтичний погляд на природу. Василькiвський вiдомий як майстер українського ландшафту. Його акварелi передають простiр степiв, небо, наповнене свiтлом, i дух України. Вiдомi роботи: «Український пейзаж» – легкiсть акварелi та глибина неба; «Степова дорога» – зразок пленерного живопису. Його акварелi наповненi теплом, ностальгiєю та любов'ю до України.

Усi цi художники мали значний вплив на розвиток пейзажу у технiцi акварелi. Для кожного українця їх творчiсть, у бiльшостi випадкiв, – найкраща, бо саме вона передає красу нашої мiсцевостi, наших степiв та морей, якi викликають неймовiрну ностальгiю за рiдною Батькiвщиною.

Сучасний акварельний пейзаж в Україні продовжує розвиватися завдяки талановитим митцям, якi поєднують традицiї з новаторськими пiдходами. Нижче представлено декiлька вiдомих українських художникiв, якi працюють у жанрi акварельного пейзажу.

Андрiй Кушнiр – американський художник українського походження, вiдомий своїми пейзажами, мiськими видами та морськими сценами. Його роботи вiдзначаються глибиною та реалiстичнiстю, передаючи красу навколишнього свiту.

Мiхал Яшевич – польський художник, вiдомий своїми акварельними пейзажами [18]. Його роботи вiдзначаються свiжiстю та спонтаннiстю, передаючи атмосферу природи з особливою легкiстю.

Василь Понiкаров – український художник, чиї акварельнi роботи збережено по усьому свiту в музеях та приватних колекцiях. Його пейзажi вiдображають глибоку любов до рiдної природи та майстернiсть у передачi її настрою [16]. Джо Френсiс Дауден –

англійський художник, відомий своїми акварельними пейзажами в жанрі гіперреалізму. Його роботи відзначаються детальністю та реалістичністю, створюючи враження фотографічної точності.

Пабло Рубен Лопес Санч – іспанський художник, який спеціалізується на міських та природних пейзажах. Його акварельні роботи вирізняються яскравими кольорами та динамічними композиціями.

Джозеф Збуквич – австралійський художник хорватського походження, визнаний майстер акварельного живопису. Його пейзажі відзначаються атмосферністю та вишуканою технікою виконання.

Тьєррі Дюваль – французький художник, відомий своїми детальними акварельними пейзажами, особливо міськими сценами Парижа. Його роботи поєднують реалістичність з романтичним настроєм.

Отже, сучасні художники, серед багатьох інших, продовжують збагачувати акварельне мистецтво пейзажу, вносячи свій унікальний стиль та бачення. Успішність та якість акварельного живопису залежать від багатьох чинників, в тому числі від: обраного паперу, пензлів, фарб та техніки нанесення фарб.

Високоякісний папір – запорука гарного кінцевого результату виконаних робіт. Тут все залежить від сировини, з якої його виготовлено та ступеню проклеювання. Папір має бути достатньо твердим та гнучким, зберігати свою структуру при використанні гумки або олівця.

Найкращий папір – виготовлений з бавовни, його перевага в тому, що він краще поглинає вологу, менше деформується. Папір виготовлений на основі деревини (целюлози) гірше утримує вологу, однак сам процес малювання на такому папері більш легкий і простий.

Для поліпшення якості і підвищення вологостійкості паперу застосовується проклейка. Погано проклеєний папір в результаті роботи «дасть» плями. Щільність або товщина виражається в грамах на квадратний метр. Чим вона вища, тим менше листи будуть схильні до деформації, викликані намоканням.

Кращим папером для виконання вправ з живопису вважається щільний папір (від 250 г/м^2) з фактурною (горбистою) поверхнею: ватман «гознак», дрібнозернистий або великозернистий папір.

Не останню роль у навчальній роботі відіграють пензлі. Їхній вибір залежить від задачі, що перед собою ставить художник, навичок, іноді від настрою. Пензлі можуть бути натуральні та синтетичні, круглі та плоскі.

Найкращими вважаються пензлі з натурального волосу білки, круглої форми, при намочуванні яких утворюється гострий конус. Для початку необхідно мати два пензлі: один великий №10, №12 і другий середній: №7, №8. Ними можна виконати широку заливку, тонку або товсту лінію, легко зняти залишок фарби. Краще одразу працювати великим пензликом, він набирає одразу багато фарби і одночасно покриває великий простір паперу, тому фарба не встигає висохнути.

Після використання їх обов'язково промивають, висушують та зберігають так, щоб вони не зазнали деформації. В жодному випадку пензлі не можна залишати в ємності з водою або фарбою, сушити у вертикальному положенні.

Для живопису аквареллю потрібен планшет – рівний лист фанери, прикріплений до підрамника, на який кріпиться аркуш паперу. В якості палітри дуже зручно використовувати білу фарфорову тарілку. Також для виконання креслень та підготовчого малюнка використовують загострений олівець твердістю НВ.

Свою назву акварель отримала від латинського слова «aqua» – вода. Тому основним матеріалом для акварельного живопису виступають фарби, що розводяться водою. Головними складниками для таких фарб є: пігменти (органічні та неорганічні барвники), клейові розчини з додаванням меду, гліцерину, цукру, антисептиків та інших речовин. Сьогодні є ряд фабрик, які мають власні запатентовані рецепти та методи виготовлення фарб.

Техніка нанесення фарб у живописі аквареллю потребує високої майстерності, оскільки прозорість фарб ускладнює можливість внесення змін у зображення, а використання білила є мінімальним [2].

Основні техніки акварельного живопису включають:

- англійську акварель, що передбачає роботу «по-вологому»;
- лесування, яке є багатошаровим живописом;
- малювання «по-сухому» в традиціях італійської школи;
- поєднання акварелі з іншими матеріалами [5].

Розглянемо англійську акварель, або як її ще називають – робота «по-вологому». Така техніка акварельного живопису є однією з найефектніших та найбільш непередбачуваних. Аркуш паперу спочатку змочується водою, що дозволяє фарбам перетікати, утворюючи красиві кольорові переходи, легкість і прозорість в живопису. Досвідчені художники можуть створювати свої роботи в один сеанс, не даючи листу висохнути, використовуючи техніку, відому як «А-ля прима». Часто акварелісти поєднують живопис «по-вологому» з іншими техніками, починаючи на вологому аркуші, а потім опрацьовуючи деталі «по-сухому».

Перейдемо до іншої техніки акварелі – лесування, або ж багатошаровий живопис [14]. Однією з найважливіших і унікальних особливостей акварельних фарб є їх прозорість. Завдяки цій якості, зображення на папері створюється за допомогою численних шарів,

що дозволяє поступово насичувати кольором і тоном окремі ділянки. Цю техніку називають лесуванням, і вона вимагає більше часу, оскільки потрібно дочекатися висихання кожного шару. Для згладжування кордонів або виправлення окремих ділянок застосовуються прийоми розмивання або повного змивання фарби. Лесування дозволяє створювати малюнки з детальним опрацюванням, що протягом століть робило цю техніку популярною для створення ілюстрацій та мініатюр, іноді в поєднанні з білилами.

Ще однією технікою акварельного живопису є малювання «по-сухому» в традиціях італійської школи. Воно ближче до графіки, ніж до живопису. Роботи, виконані в цій техніці, нагадують малюнки пастеллю або олівцями. Кисть зволожується лише незначно, а фарба наноситься у великій кількості на сухий папір. Внаслідок цього, барвистий шар виглядає шорстким і неоднорідним. Зображення створюється одним або кількома шарами, а навчання цій техніці включає вміння залишати недоторканими ділянки білого паперу, які стають важливою частиною композиції.

Отже, можемо зробити висновок, що акварель є універсальним матеріалом, який можна поєднувати з різноманітними графічними засобами: тушшю, пастеллю, кольоровими олівцями та маркерами. А ще, яскраві та несподівані ефекти, які виникають при використанні солі, воску, целофану та м'яти на папері, зроблять навчання акварельного живопису більш різноманітним

1.2 Ландшафтний пейзаж у техніці акварелі

Зародження пейзажу як жанру в мистецтві має глибокі корені в історії людства і багато в чому пов'язане з розвитком культури, філософії, релігії та науки. Хоча пейзажне мистецтво було не завжди в центрі уваги художників, його еволюція є ключовим аспектом у розвитку європейського та світового образотворчого мистецтва.

Перейдемо до розгляду аспектів цього процесу. Зображення природи і середовища не завжди було основною темою в мистецтві. У давньому мистецтві, наприклад, у Стародавньому Єгипті, Месопотамії або Греції, природа була здебільшого фоном для зображення богів, людей і міфологічних сцен. Природа зображувалася схематично та ідеалізовано, часто в контексті релігійних або символічних тем [20].

Природа як самостійний об'єкт зображення в період Раннього Середньовіччя майже відсутня. Художники переважно фокусувалися на релігійних темах, і пейзажу як жанру ще не існувало. Лише у візантійському мистецтві і деяких західноєвропейських школах з'являються перші спроби передати природу, але вони ще не розглядали її як самостійний об'єкт для художнього зображення.

Одним з найбільш важливих моментів у розвитку пейзажу став період Ренесансу. Це було пов'язано з відкриттям людиною власної індивідуальності, а також зміною світогляду: природа почала розглядатися не тільки як фон для релігійних сцен, а й як самостійний об'єкт художнього осмислення. Великий вплив на це мало вивчення анатомії, перспективи і натуралістичного зображення світу, що було започатковано такими художниками, як Леонардо да Вінчі та Альбрехт Дюрер.

У період Бароко та Рококо природа стала символом величі Бога та прирученої сили. Пейзаж у мистецтві Бароко часто асоціюється з

грандіозністю та театральністю, вражаючи відвідувачів чудовими природними сценами, такими як вражаючі водоспади, гори або великі сади. Багато художників, таких як Ніколя Пуссен, Рембрандт і Якоб ван Рейсдал, створювали детальні, драматичні пейзажі.

Романтисти активно почали використовувати пейзаж як спосіб вираження внутрішніх емоцій, почуттів та особистісного сприйняття природи. Вони зображували її як силу, що може бути як гарною, так і руйнівною. Картини Каспара Давида Фрідріха або Жана-Батиста Каміля Коро стали оспівуванням величі і могутності природи, а також закликом до духовної єдності з нею.

Реалізм (середина XIX століття). У реалістичному пейзажі почали зображувати повсякденну природу, звертаючи увагу на її природні особливості без ідеалізації. Це також був час, коли пейзаж почав вивчатися в контексті соціальних та економічних змін, зокрема через вплив індустріалізації. Художники, як, наприклад, Жан-Франсуа Міле, відображали трудову діяльність людини в природі, де природа стає частиною реальної життєвої ситуації.

Імпресіонізм (кінець XIX століття). Імпресіоністи, такі як Клод Моне, відкрили нові можливості в зображенні природи, використовуючи техніки, які передавали не стільки деталізовані сцени, скільки ефекти світла та кольору. Пейзаж став виявом моментальних вражень та емоцій, а не просто фіксованих деталей. Це революціонізувало підхід до зображення навколишнього світу, дозволивши художникам виражати свої особисті сприйняття природи.

Модернізм і абстракція (XX століття). Важливими подіями стали пошуки нових форм і концепцій пейзажу, таких як абстракція і концептуальні підходи. Художники відходили від реалістичних зображень, намагаючись передати більш глибинний зміст природи, її енергію та емоційний відгук. Художники, як Василій Кандинський,

використовували пейзажні елементи для створення абстрактних композицій.

Сучасне пейзажне мистецтво. Сьогодні пейзаж не обмежується лише класичними техніками. Сучасні художники використовують фотографію, цифрове мистецтво, інсталяції та відео, щоб висвітлити проблеми, пов'язані з природними ресурсами, екологією та змінами клімату. Пейзаж стає потужним інструментом для соціальних та екологічних коментарів [13].

Таким чином, розвиток пейзажу в мистецтві відображає зміну нашого ставлення до природи, від простого фону до самостійної величі, яка стає відображенням внутрішніх переживань і актуальних суспільних проблем.

Пейзаж у творчості художників має велике значення, оскільки він дозволяє виразити не тільки природні краєвиди, а й внутрішні переживання, емоції та філософські роздуми автора. Пейзажі часто використовуються для передачі зв'язку людини з природою, а також для відображення змін у суспільстві, культурі та історії.

Для багатьох художників пейзаж є способом вираження особистих емоцій. Картини природи можуть відображати спокій, гармонію, але й драматизм чи тривогу, залежно від настрою творця та обраної тематики. Філософське осмислення - через пейзаж художники часто досліджують питання життя, смерті, часу та невідомого. Природа стає метафорою життєвого шляху людини, її зв'язку з космосом. Пейзажі часто служать документами свого часу, адже в них можна побачити зміни в ландшафті через технічний прогрес або соціальні події, такі як індустріалізація, урбанізація тощо. У романтизмі пейзаж став способом передачі величі природи, її могутності і таємничості. Імпресіоністи, натомість, фокусувалися на передачі миттєвих вражень від природного світу, використовуючи світло і колір [4].

Загалом, пейзаж у живописі не лише відображає красу природи, а й дозволяє художникам досліджувати глибші теми, що стосуються людської природи, емоцій та духовного стану.

Акварельний пейзаж – це жанр живопису, що здобув особливе місце в мистецтві завдяки своїй прозорості, легкості та здатності передавати атмосферу і світло через ефемерність фарб. Акварель, як техніка, відома ще з давніх часів, але саме в контексті пейзажу вона набула значного розвитку в певні історичні етапи [11].

Розглянемо етапи становлення і розвитку акварельного пейзажу, його особливості, техніки та значення у світовому мистецтві.

Історія акварелі починається ще в Давньому Єгипті, де художники використовували пігменти на водяній основі для створення кольорових зображень на папірусах [9]. Водночас, у Давньому Китаї та Японії також існували традиції малювання на водяних основах, які можна вважати першими кроками до розвитку акварельного живопису. Проте саме в Європі акварель почала активно розвиватися як самостійна техніка. У середньовіччі художники використовували акварель для ілюстрацій у манускриптах, переважно для декоративних елементів, але важливість цієї техніки на той час не була повною мірою усвідомлена.

З початком Ренесансу акварель поступово почала виділятися як окремий напрямок живопису. У цей період акварель, хоча й була переважно технікою для підготовчих ескізів, почала знаходити своє місце в малюнках природи і пейзажу. Більшість пейзажів цього часу створювались у техніці чорних та світлих чорнил, проте акварель усе частіше використовувалась для додавання тональних варіацій і створення ефекту легкості. У період бароко, акварельний пейзаж почав займати більш важливе місце в мистецьких пошуках.

Художники почали приділяти увагу природним мотивам, зокрема обробляючи водні пейзажі, ландшафти з гірськими річками та великі панорами. Проте акварель лишалася не основною технікою, і художники часто використовували її для декоративних ефектів у загальних композиціях.

Розвиток акварельного пейзажу особливо яскраво проявився в період Романтизму. Художники цієї епохи прагнули передати красу природи в усіх її різноманітних проявах – від величних гір до спокійних річок і лугов. В цей час акварель почала активно використовуватись для створення емоційних, драматичних пейзажів, що відображали глибокі переживання художника.

Відомі представники цього періоду – Джон Констебл та Джозеф Маллорд Вільям Тернер. Для Тернера акварель була основною технікою для створення пейзажів, в яких він досліджував гру світла і кольору. Його акварельні пейзажі є справжніми шедеврами, які передають атмосферу світанків, туманів і бур. Тернер використав акварель, щоб передати ефемерність природних явищ, використовуючи легкість і прозорість цієї техніки для створення враження руху та світлових ефектів.

У середині XIX століття акварель почала набувати все більшої популярності серед художників, що працювали на пленері. Вже не лише романтики, а й реалісти звернулися до цієї техніки, щоб відобразити реалістичні пейзажі з природними деталями, відірваними від ідеалізованих образів.

Відомі художники, як, наприклад, Фредерік Лейтон і Альфред Вільям Беннет, використовували акварель для створення чудових ландшафтів, що розкривали глибину природи з її тонкими відтінками та складною текстурою. Це був період, коли акварель наближалася до технік, якими ми сьогодні її знаємо – з усіма її різноманітними методами нанесення води, фарб та створення ефектів.

У ХХ столітті акварельний пейзаж продовжував розвиватися під впливом нових течій, таких як імпресіонізм, експресіонізм, а також абстракціонізм. Акварель стала однією з найбільш улюблених технік серед художників-імпресіоністів. Вони використовували її для фіксації змін природних умов, світла та кольору. Мане, Моне та Піссаро часто зверталися до акварелі для передачі атмосферних ефектів – наприклад, відображення відблисків світла на воді або ефекту розмитих тіней [6].

Акварель була популярна і серед абстракціоністів, де художники почали використовувати її для вираження емоцій і експериментів з формою, кольором і текстурою, не обов'язково прагнучи до реалістичного зображення природи.

Сьогодні акварельний пейзаж продовжує розвиватися, зберігаючи традиції, але водночас знаходячи нові шляхи для вираження. Сучасні художники активно експериментують з техніками нанесення фарб, змішуванням акварелі з іншими медіумами, такими як чорнила або гуаш. Вони створюють пейзажі, що варіюються від реалістичних до абстрактних, граючи зі світлом, кольором та текстурою [15].

Цікавою тенденцією є поєднання акварельного пейзажу з сучасними темами, такими як урбаністичні пейзажі, екологічні проблеми або абстракція, що інтерпретується через природні мотиви. Художники, що працюють з аквареллю, можуть передавати емоції, що виникають від спостереження природи, відображати стан природи через трансформації, що стаються в реальному світі.

Акварель як техніка дозволяє художникам експериментувати з прозорістю, градаціями кольору, світлом і текстурами. Основні особливості акварельного пейзажу включають:

- прозорість та легкість (водяні фарби створюють ефект прозорості, що дозволяє художнику відтворювати ефекти світла, глибини, легкості повітря);
- робота з водою (важливим елементом є співвідношення води та фарби. За допомогою води можна створювати різні текстури, від м'яких розтяжок до різких контрастів);
- імпровізація та експерименти (акварель дозволяє працювати з несподіваними результатами, що робить процес створення пейзажу дуже вільним і захоплюючим).

Акварельний пейзаж має довгу і багатогранну історію, що охоплює різні етапи розвитку мистецтва. Завдяки своїй здатності передавати ефемерні природні моменти, акварельний пейзаж займає особливе місце в історії живопису. З початку Ренесансу до сьогодення, цей жанр продовжує захоплювати своїх шанувальників глибиною кольору, світлотіньовими ефектами та емоційною виразністю.

Ландшафтний пейзажний живопис у техніці акварелі – це одна з найбільш захоплюючих та виразних форм мистецтва. Акварель має свої особливості, які роблять її особливо підходящою для зображення природи з її тонкими переходами кольорів, світлотіньовими ефектами та атмосферами, що змінюються [10].

Розглянемо основні аспекти виконання пейзажу в цій техніці. По-перше, це прозорість та легкість акварелі. Акварельна фарба має властивості, що дозволяють створювати ефекти світла та повітряності. У пейзажах це дає можливість зображати градації від світлих небесних тонів до більш темних відтінків землі та води, що створює відчуття простору та глибини. Акварель також добре передає м'якість атмосферних явищ – туманів, дощів, сонячних променів, які часто є важливими елементами пейзажного живопису.

Однією з головних технік акварельного живопису є можливість плавного змішування фарб без чітких меж. Це дозволяє художнику створювати м'які, майже невидимі переходи між кольорами, наприклад, коли небо переходить в горизонт, або коли освітлені ділянки ландшафту поступово затінюються. Такі переходи передають рух повітря, освітленість, атмосферу і допомагають створити враження живого, змінюваного світу.

Особливістю акварелі є її швидка сушка та непередбачуваність результату. Це вимагає від художника уміння імпровізувати та діяти швидко, оскільки після нанесення фарби її важко виправити. Це додає творчості та динамічності процесу. Водночас цей момент дозволяє художникові зловити миттєві зміни природних явищ, наприклад, захід сонця чи проблиски сонця після дощу, що є важливими в пейзажі. Акварель дає можливість майстерно працювати з освітленням. Завдяки її прозорості можна використовувати як підкладки (папір залишити білим, щоб створити ефекти світла), так і легкі перехідні шари для відтінків тіні. Світло в акварелі часто «працює» за допомогою залишеного білого простору, адже акварельні фарби вимагають уважного контролю над тим, коли і як накладати їх, щоб зберегти ефект світла [8].

Розглянемо особливості передачі елементів ландшафту. У пейзажах аквареллю часто зображають різні елементи природи – небо, воду, дерева, гори, поля, а також різноманітні атмосферні явища. Кожен з цих елементів потребує особливого підходу до передачі:

- Небо. В акварельному живописі небо можна зобразити через м'які переходи синього, рожевого чи фіолетового кольорів. Завдяки акварелі можна створити враження безкраїх,

вражаючих небес, використовуючи ефекти градієнтів або «мокрим по мокрому».

- Вода. Водна поверхня відображає навколишній ландшафт, тому важливо зберігати точні пропорції і відображення. Тут також використовується техніка «мокре по мокрому» для створення ефекту розмитих, віддзеркалених контурів.
- Дерев та рослинність. Для передачі дерев часто використовуються техніки сухої кисті для створення текстури кори або листя. Листя на деревах часто передається через різні варіанти нанесення фарби, від тонких, майже прозорих мазків до більш насичених кольорів.
- Гори та земля. Пейзажі з гірським фоном можуть вимагати більш складної роботи з кольоровими переходами між темними та світлими відтінками, щоб створити глибину. В акварелі часто використовуються насичені фарби в нижній частині картини, поступово вивітрюючись до світлих відтінків на горизонті.

Отже, пейзаж в акварелі – це не лише технічне зображення природи, а й своєрідне мистецьке сприйняття світу. Акварель дозволяє художникові вільно передавати емоції, настрої та атмосферу певного місця. Завдяки мінливій природі акварельних фарб, можна створювати картини, які відображають як спокій і тишу, так і динамізм чи драматизм природних явищ.

РОЗДІЛ 2

СПЕЦИФІКА ВИКОНАННЯ ЛАНДШАФТНОГО ПЕЙЗАЖУ У ТЕХНІЦІ АКВАРЕЛЬНОГО ЖИВОПІСУ

2.1 Художній образ в акварельному живописі

Акварельний пейзаж – це більше, ніж зображення природи. Це емоційна подорож, яка викликає спогади, асоціації та глибокі почуття. Особлива природа акварельного живопису, з його легкістю, спонтанністю та прозорістю, дозволяє створювати твори, що напряду впливають на емоційний стан глядача.

Розглянемо чинники акварельного пейзажу, які безпосередньо впливають на наші емоції та почуття. Прозорі шари фарби створюють відчуття легкості та невловимості, ніби пейзаж народжується прямо перед очима глядача. Такий ефект асоціюється з ефемерністю моменту, який ось-ось розчиниться у часі. Це викликає відчуття ностальгії, туги за минулим або, навпаки, захоплення миттю, яка триває. Наприклад, світлий світанковий пейзаж із прозорим небом та росаю на травах викликає відчуття новизни, надії та чистоти, а осінній акварельний ліс у теплих тонах із розмитими контурами нагадує про швидкоплинність часу, викликаючи суміш радості й легкого смутку.

Акварель особливо добре передає колірні нюанси, створюючи як яскраві, так і приглушені відтінки. Колір у пейзажах напряду впливає на емоції глядача. Холодні відтінки (блакитний, фіолетовий, зелений): асоціюються зі спокоєм, тишею, іноді з меланхолією. Вони добре передають ранкові тумани, гірські краєвиди, осінню прохолоду. Теплі кольори (жовтий, оранжевий, червоний):

наповнюють картину життям, радістю, енергією. Сонячні заходи або квітучі поля створюють відчуття тепла і радості. Контрастні поєднання можуть викликати тривогу або захоплення динамікою природного явища – бурі, заходу сонця перед грозою, чи весняного танення снігу [12].

Техніка акварелі, де фарба розтікається водою, створюючи плавні переходи або несподівані форми, символічно нагадує емоційні стани людини – непередбачувані, м'які чи стрімкі. Глядач на підсвідомому рівні відчуває цю метафору, що викликає співпереживання з пейзажем. Наприклад, розмитий дощовий пейзаж із блискучими калюжами навіює відчуття самотності, спогадів або задумливості. Акварельне море зі світловідблисками хвиль може одночасно дарувати спокій та викликати відчуття нескінченності й таємничості.

Акварельний пейзаж може мати як спокійну, симетричну композицію, так і динамічну, що передає рух і енергію природи. Ритм ліній, форм та кольорів формує емоційний посил. Горизонтальні лінії (річка, поле, обрій): створюють відчуття спокою та стабільності. Вертикальні елементи (дерева, гори): дають відчуття сили та монументальності. Діагоналі (схили, стежки, політ птахів): додають динаміки, напруги чи очікування змін.

Акварель чудово передає атмосферні явища та пори року, які сильно впливають на емоційний стан глядача. Весняний пейзаж: пробудження життя, легкість і радість. Літній: тепло, енергія, відчуття повноти буття. Осінній: меланхолія, спогади, відчуття завершення. Зимовий: спокій, чистота, тиша, іноді – відчуття самотності.

Особистісний відбиток художника: відображення внутрішнього світу через акварель. Акварельний пейзаж – це завжди діалог між природою та внутрішнім світом митця. Спонтанність

акварелі змушує художника працювати емоційно, інтуїтивно, часто віддаючись моменту. Глядач відчуває цю чесність і відкритість у кожному мазку.

Психологічний вплив акварельного пейзажу на глядача:

- Заспокійливий ефект. Плавні переходи кольорів та м'які контури заспокоюють нервову систему, створюючи атмосферу гармонії.
- Арт-терапевтичний вплив. Перегляд акварельних пейзажів, особливо з природними мотивами, допомагає знижувати стрес та покращувати настрій.
- Ефект присутності. Акварельні пейзажі можуть викликати ефект «занурення» – глядач ніби потрапляє всередину мальовничого світу.

Цікаво, що одна і та сама акварельна робота може викликати різні емоції залежно від внутрішнього стану глядача. Весняний пейзаж, наповнений світлом, може здатися комусь радісним і повним надії, а комусь – болісно ніжним нагадуванням про минулі часи.

Саме тому ми можемо зробити висновок, що акварельний пейзаж – це тонке переплетіння техніки, емоцій та природи. Він не просто зображає світ – він резонує з внутрішнім світом глядача. Прозорість, легкість, несподівані розливи кольору створюють живі, дихаючі образи, що можуть заспокоїти, надихнути, зворушити або пробудити ностальгію. У цьому полягає унікальна сила емоційного впливу акварельного пейзажу, яка робить його особливо цінним у світі мистецтва [3].

2.2 Послідовність виконання ландшафтного пейзажу в техніці акварелі

Художники дедалі частіше звертаються до зображення міських ландшафтів, відображаючи динаміку та атмосферу сучасних міст. Це дозволяє по-новому інтерпретувати урбаністичні мотиви та підкреслити їхню естетичну цінність [7].

У художників зростає інтерес до зображення природних ландшафтів з акцентом на екологічні проблеми, що спонукає глядача замислитися про збереження навколишнього середовища. У час глобальних екологічних викликів пейзажі аквареллю стають засобом привернення уваги до природи та її збереження. Багато художників обирають пейзаж як спосіб передати красу довкілля та нагадати про важливість його захисту. Крім того, процес створення акварельного пейзажу є своєрідною медитацією та терапією, що робить цю техніку популярною серед аматорів і професіоналів. Акварель цінується саме за свою природність і непередбачуваність, що складно імітувати цифровими засобами.

Акварельний пейзаж є надзвичайно популярним завдяки своїй здатності передавати атмосферність, настрій і миттєвість природних явищ. У сучасному мистецтві спостерігається повернення до природи як джерела натхнення, що робить пейзаж особливо актуальним. Акварель дозволяє майстрам створювати легкі, прозорі, ефірні образи природи, які відгукуються в душах глядачів.

Попри те, що акварель вважається класичною технікою, сучасні художники експериментують із матеріалами, кольорами та текстурами. Пейзаж зберігає свою актуальність через постійне переосмислення: від реалістичних краєвидів до абстрактних і експресивних інтерпретацій природи.

Пейзаж як жанр живопису залишається актуальним, оскільки відображає красу світу, природи та взаємозв'язок людини з навколишнім середовищем. Традиційна акварель, зі своєю прозорістю, легкістю та непередбачуваністю, є ідеальним засобом для передачі природних мотивів – від туманних ранків до заходів сонця. Пейзаж аквареллю – це спосіб зупинити мить та передати емоційний стан через кольори й світло.

Акварельний живопис має терапевтичний ефект. Сам процес створення пейзажів допомагає художникам і аматорам знизити стрес і тривожність, знайти гармонію з собою. Пейзажі також мають заспокійливий вплив на глядачів, адже природні мотиви викликають відчуття спокою та натхнення.

Традиційний акварельний пейзаж має високий попит серед колекціонерів та цінителів мистецтва. Оригінальні акварельні роботи часто стають окрасою галерей, інтер'єрів та арт-колекцій. Особливо цінуються твори художників, які вміють поєднати традиції з сучасним баченням.

Перейдемо до етапів виконання ландшафтного пейзажу в техніці акварелі:

1. Підготовка матеріалів. Необхідно підготувати всі потрібні інструменти, такі як акварельні фарби, пензлі різних розмірів, акварельний папір, палітра та ємність з водою.

2. Вибір мотиву. Ми маємо визначитись з ландшафтом, який будемо зображати. Це може бути природний пейзаж, міський краєвид або абстрактна композиція.

3. Створення ескізу. Легкими лініями олівцем робимо ескіз нашої майбутньої роботи. На цьому етапі дуже важливим є повітряність та легкість ліній, оскільки акварель потребує простоти.

4. Нанесення фону. Розпочинаємо з нанесення кольору на фон. Зазвичай це світліші тони, які створюють базу для подальших деталей.

5. Промальовування деталей. Після висихання фону переходимо до більш насичених кольорів, щоб зобразити деталі.

6. Накладання шару за шаром. У акварелі важливо працювати шарами. Маємо дати кожному шару висохнути, аби запобігти змішанню кольорів там, де це не потрібно.

7. Фінальні деталі. Додаємо акценти, такі як світло і тінь, за допомогою більш темних відтінків. Це створює глибину та об'єм у композиції.

8. Оцінка і корекція. Після завершення роботи даємо картині висохнути і оцінюємо результат. При необхідності вносимо корективи, підправляючи окремі деталі.

Отже, дотримуючись цих етапів, ми можемо створити якісний ландшафтний пейзаж у техніці акварелі, з дотриманням як технічних, так і художніх аспектів.

ВИСНОВКИ

У ході виконання кваліфікаційної роботи ми дійшли таких висновків:

З'ясовано актуальність проблеми дослідження, яка обумовлена великою значущістю пейзажу у техніці акварельного живопису для розвитку сучасного мистецтва. Ми дослідили, що значну увагу до пейзажу аквареллю привернули відомі художники, які поширено використовували раніше і використовують зараз цей різновид живопису у мистецтві. Ознайомилися з частиною найвпливовіших на акварельний пейзаж художників.

Мету дослідження виконано. Створено ландшафтний пейзаж у техніці акварельного живопису.

Вирішено усі завдання дослідження. Ми проаналізували літературу з проблематики кваліфікаційної роботи; оглянули історію виникнення акварельного живопису та особливості цієї техніки; висвітлили історію розвитку пейзажу; розкрили особливості формування художнього образу засобами акварелі у пейзажі ландшафту; виклали послідовність виконання пейзажу у техніці акварелі.

Об'єктом дослідження став процес виконання пейзажу у техніці акварелі, а предметом – виконання ландшафтного пейзажу аквареллю.

У роботі було використано теоретичні методи дослідження: систематизацію джерел інформації, їх аналіз та синтез.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева І. О. Майстерність акварелі в сучасному мистецтві. Київ, 2014. – С. 15–47.
2. Бондаренко Л. В. Техніка акварельного живопису: навчальний посібник для художників і студентів. Харків: Пошук, 2015. – С. 26–31.
3. Гонгало Т. К. Методи роботи з аквареллю: Пейзаж в акварелі. Одеса: Академічне видавництво, 2020. – С. 5–14.
4. Гриневич А. С. Акварель: техніка, стиль, композиція. Дніпро: Арт-Прес, 2021. – С. 10-35.
5. Коваль М. І. Акварель і пейзаж: Техніки та методи. Львів: Аверс, 2016. – С. 12–22.
6. Литвиненко І. П. Естетика акварельного мистецтва в сучасному контексті. Київ: Художня школа, 2022. – С. 18-44.
7. Михайлова В. Є. Сучасні тенденції в живопису аквареллю. Одеса: Art-Lab, 2018. – 136 с.
8. Полякова В. Р. Інновації у викладанні акварельного живопису. Львів: Академія мистецтв, 2023. – С. 55-78.
9. Потапова І. М. Акварельний пейзаж: історія та традиції. Львів: Літера, 2021. – С. 1–27.
10. Рудь О. І. Особливості пейзажного живопису в техніці акварелі. Київ: Інститут мистецтв, 2017. – С. 45–58.
11. Скрипник В. І. Розвиток акварельної техніки в живопису. Харків: Освітнянин, 2020. – С. 33.
12. Семенова Н. М. Акварель як засіб емоційного самовираження. Житомир: Видавництво ЖДУ, 2020. – С. 7-25.
13. Чернікова Л. В. Теорія та практика акварелі: від класики до сучасності. Київ: Мистецька академія, 2019. – С. 20–63.
14. Шпак В.О. Основи живопису. Акварель. Київ, 2013. – С. 50-100.

15. Арт-галерея акварелі: сучасні художники [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://worldkidsart.wordpress>
16. Василь Понікаров [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://gs-art.com/artists/6229/>
17. Вільям Тернер [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%8F%D0%BC_%D0%A2%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D1%80
18. Міхал Яшевич [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://dzen.ru/a/YurzvoWonk1RqR0X?utm_referrer=www.google.com&is_autologin_ya=true
19. Технологічні дослідження акварелей Тараса Шевченка [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.academia.edu/123>
20. Швед М.І. Роль акварельного малярства у розвитку творчих здібностей учнів. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Тернопіль: Мистецтвознавство, 2011. Режим доступу: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/1642>